

Зозуля І. Є.

Вінницький національний технічний університет

Поздрань Ю. В.

Вінницький національний технічний університет

Слободянюк А. А.

Вінницький національний технічний університет

РОЛЬ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

У статті проаналізовано освітні можливості дистанційного навчання, яке дає змогу іноземцям здобувати освіту в гнучкому режимі й вивчати українську мову, перебуваючи за межами навчального закладу й не відриваючись від основної діяльності. Розглянуто питання інтеграції такого виду навчання іноземних мов у закладах вищої освіти України. Звернено увагу на проблеми створення віртуального мовного середовища навчання. Освітні можливості Інтернет-ресурсів розглянуто на прикладі вивчення української мови як іноземної. Описано концептуальні положення особистісно орієнтованого й діяльнісного підходів до дистанційного навчання. Проаналізовано основні вимоги, яких потрібно дотримуватися в процесі розробки методики дистанційного навчання курсу «Українська мова як іноземна». Обґрунтовано дидактичні можливості нових інформаційних технологій під час вивчення іноземної мови, зокрема української. Установлено, що перевага дистанційних ресурсів навчання полягає в тому, що в його зміст викладач за потребою може вносити доповнення та зміни, а друковані видання, на відміну від електронних ресурсів, не можна коригувати в ході навчального процесу. Схарактеризовано основні Інтернет-ресурси, які можуть допомогти іноземним студентам опанувати українську мову на належному рівні, а також сприятимуть закріпленню знань із граматики, орфографії, лексики й синтаксису української мови. Доведено, що використання системи дистанційної освіти під час викладання української мови як іноземної – це великий прорив у навчанні іноземних студентів, які не мають можливості бути присутніми в аудиторіях із поважних причин й отримувати знання традиційним способом. У роботі розкрито, що за допомогою поєднання педагогічних знань і сучасних технологій можна реалізувати успішний курс дистанційного навчання іноземної мови у закладах вищої освіти.

Ключові слова: дистанційне навчання, віртуальне мовне середовище навчання, українська мова як іноземна, Інтернет-ресурси, іноземні студенти.

Постановка проблеми. У зв'язку з інтенсивним розвитком інформаційних технологій і комп'ютерної техніки в останні десятиліття відбулися глобальні зміни не лише в науково-технічній сфері, а й у системі освіти. Завдяки оснащенню навчальних закладів комп'ютеризованою технікою та можливостям доступу до глобальної мережі Інтернет у сучасному освітньому процесі з'явилися та почали активно впроваджуватися нові форми й технології навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перед освітянами постає завдання пошуку таких форм навчання, методів і дидактичних засобів, які інтенсифікують процес навчання, підвищать його ефективність. Проблему використання тех-

нологій дистанційного навчання в процесі викладання іноземних мов розглянуто в працях як українських, так і закордонних педагогів, серед яких О. Андреев, В. Биков, Є. Дмитрієва, Л. Гейхман, Ю. Горвіц, К. Кожухов, І. Костікова, В. Кухаренко, В. Свиридюк, Н. Маєр, Л. Морська, Н. Муліна, В. Олійник, Є. Полат, В. Руденко, П. Стефаненко, А. Хуторський, М. Шишкіна й інші.

Проблемою дистанційного вивчення саме української мови як іноземної займалися О. Антонів, О. Гриценко, І. Довгий, І. Зозуля, А. Стадній, Л. Стріжик тощо.

Постановка завдання. Нині дистанційне навчання є однією з тих галузей освіти, які найбільш динамічно розвиваються. В. Вимятін зазначив,

що дистанційне навчання є інформаційно-освітньою системою віддаленого доступу, яка заснована на сучасних інформаційних технологіях [1, с. 71]. Аналізуючи ситуацію, що склалася натепер у системі освіти, і погоджуючись з думкою В. Вимятіна, можна дійти висновку, що традиційні форми навчання більше не здатні цілком задовольняти потреби в освітніх послугах, які постійно зростають. Зокрема, це якість послуг, доступність навчання, вартість і ефективність процесу отримання освіти. Тому цілком очевидно, що впровадження дистанційного навчання в освітній процес привело до суттєвих змін у викладацькій діяльності, що своєю чергою змусило кардинально переглянути специфіку роботи викладачів.

У результаті використання новітніх педагогічних технологій і методів дистанційне навчання зумовило можливість переходу на якісно інший рівень освіти, зробивши можливим навчання на відстані. Цей факт потребує особливої уваги, адже збільшення експорту освітніх послуг є ключовим напрямком роботи як закладів вищої освіти у всій країні, так і кожного університету зокрема.

Залучення іноземних студентів до навчання в Україні є одним з основних завдань університетів нашої країни, оскільки свідчить про престижність закладу вищої освіти й високий рівень знань, які вони надають. Водночас це є складним завданням, що зумовлено високим рівнем конкуренції на ринку освітніх послуг. Зіткнувшись із низкою проблем і труднощів у цьому напрямку, заклади вищої освіти змушені шукати нові альтернативні шляхи вирішення поставлених перед ними завдань. Тому в цих умовах викладачі активно впроваджують в освітній процес дистанційні форми навчання, які можуть бути ефективно використані під час вивчення будь-яких навчальних дисциплін, у тому числі й української мови як іноземної. Дистанційне навчання дає змогу іноземцям здобувати освіту в гнучкому режимі й вивчати українську мову, перебуваючи за межами навчального закладу й не відриваючись від основної діяльності. Станом на 2020 рік в умовах пандемії коронавірусної інфекції проблема дистанційного вивчення української мови іноземними студентами стала особливо актуальною через відсутність чи недосконалість дистанційних навчальних курсів в університетах.

Мета статті – з'ясувати освітні можливості дистанційного навчання та їхнє застосування в лінгводидактичній діяльності. Об'єкт цього дослідження – найвідоміші й найдієвіші інтернет-ресурси й платформи для дистанційного навчання,

а предмет – їхня роль у вивченні української мови як іноземної.

Виклад основного матеріалу. Дистанційне навчання української мови як іноземної, на нашу думку, має відбуватися на основі особистісно орієнтованого й діяльнісного підходів до навчання та ґрунтуватися на таких концептуальних положеннях:

– у центрі педагогічного процесу має бути конкретний іноземний студент, його навчально-пізнавальна діяльність, що здійснюється згідно з індивідуальною програмою навчання;

– навчання будується на основі педагогічного спілкування з викладачем і комунікативної взаємодії студентів між собою, співпраці в процесі пізнавальної діяльності;

– студент самостійно здобуває знання, використовуючи новітні педагогічні технології, що підвищують мотивацію та розкриття внутрішніх резервів кожного студента;

– контроль має систематичний характер і побудований на основі оперативного зворотного зв'язку, закладеного в тексті навчального матеріалу, або відстроченого контролю.

Порівнюючи дистанційне навчання з традиційною формою занять у викладанні іноземних мов, не можна не відзначити такі переваги останньої, як безпосередній контакт студента й викладача в процесі навчання. Однак, враховуючи ситуації, в умовах яких іноземні студенти через певні причини не можуть відвідувати університет, варто зазначити, що дистанційна форма отримання освіти може стати оптимальною альтернативою.

Під час розробки методики дистанційного навчання української мови як іноземної важливо враховувати такі умови:

1) основним і найрезультативнішим є безпосереднє міжособистісне або «живе» спілкування, адже воно є найприроднішим способом обміну досвідом діяльності для людини. Лише під час «живого» спілкування викладач може використати всі канали впливу на студента (візуальний, вербальний, невербальний тощо);

2) центральною фігурою в процесі навчання є викладач, адже саме він виконує роль безпосереднього джерела навчальної інформації;

3) «живе» спілкування відбувається переважно на заняттях, тому важливу роль відіграє регулярність їхнього проведення (в ідеалі – щодня);

4) навчати потрібно всім видам мовленнєвої діяльності, виділяючи аудіювання та говоріння як основні;

5) навчання має відбуватися з використанням на заняттях різних технічних засобів навчання,

що дасть змогу іноземним студентам прослуховувати адаптовані й неадаптовані тексти й діалоги українською мовою, переглядати відеоролики різної тематики, налагоджувати контакти з носіями української мови через Інтернет;

б) для того, щоб вивчити українську мову, іноземним студентам потрібно володіти величезною кількістю інформації дидактичного й довідкового характеру. Зазвичай роль таких накопичувачів інформації виконують словники, граматичні довідники, підручники.

Усі ці умови можна реалізувати, використовуючи дидактичні можливості нових інформаційних технологій, найважливішими з яких є [4]:

1) можливість систематичного накопичення навчальної інформації, її редагування та надійного зберігання. Технології дистанційного навчання дають змогу розміщувати навчальний матеріал на сервері. Перевага дистанційних ресурсів навчання полягає в тому, що в його зміст викладач за потребою може вносити доповнення та зміни. Друковані видання, на відміну від електронних ресурсів, не можна коригувати в ході навчального процесу. Студент має можливість завантажувати й зберігати навчальні матеріали, роздруковувати їх і працювати з ними, коли і як йому це найзручніше. Окрім того, під час вивчення отриманого матеріалу користувач може на свій розсуд встановлювати розмір і тип шрифту, змінювати кольори, які використовуються для оформлення тексту тощо. Усе це сприяє кращому засвоєнню матеріалу, тому що можливість керувати своїм навчальним процесом викликає позитивні емоції та породжує додаткову мотивацію;

2) можливість інтенсивної комунікації студентів і викладача, студентів між собою. Дистанційне телекомунікаційне спілкування забезпечує прямий і зворотний зв'язок між викладачем і студентом. Саме ця особливість істотно відрізняє дистанційне навчання від заочного й наближає його до очного [2]. Сучасні комп'ютерні мережі уможливають вироблення двосторонніх аудіо- й відеосеансів зв'язку між партнерами й є одними з найзручніших технологій для вивчення мови іноземними студентами. Але для передавання звуку й зображення потрібні дороге устаткування та висока пропускна здатність комунікаційних каналів, тоді як для передавання та зберігання текстових повідомлень потрібні мінімальні витрати [2]. Через це в сучасному телекомунікаційному спілкуванні, як правило, переважають текстова й графічна форми подання матеріалу. Тому зараз методисти й програмісти активно працюють над

пошуком додаткових способів, щоб спробувати заповнити відсутність безпосереднього «живого» спілкування. Для таких цілей використовується комп'ютерний інтерактивний мультимедіа підручник, записаний носій інформації. Водночас телекомунікаційне спілкування можна використовувати для проміжного й підсумкового тестування та проведення консультацій – тобто для оперативного управління процесом навчання. Особливістю комп'ютерного мультимедіа підручника є те, що в ньому, крім тексту й графіки, можна використовувати аудіозаписи, анімаційні, кіно- й відеофрагменти. Таким чином забезпечується занурення іноземного студента в штучно створене мовне середовище. Іноземний студент може слухати українську мову, вчитися розуміти її на слух і відпрацьовувати свою вимову, повторюючи за диктором. Окрім того, варто зауважити, що сучасні технології вже уможливають розпізнавання правильності усної відповіді студента. Винятково важливою особливістю дистанційного навчання мови є можливість телекомунікаційного спілкування студента не тільки з викладачем і одногрупниками, а й з реальними співрозмовниками – носіями мови. Іноземний студент (спочатку під керівництвом викладача, а потім самостійно, з власної ініціативи) може знаходити й приєднуватися до міжнародних проєктів, пропонує у мережі Інтернет, брати участь у міжнародних телеконференціях для обговорення найцікавіших для нього проблем, налагоджувати зв'язок за допомогою листування зі своїми однолітками з України;

3) надання викладачеві можливості оперативного управління процесом навчання. Якщо в процесі стаціонарного навчання головним і безпосереднім джерелом інформації є викладач, то в умовах дистанційного навчання він поступається цією роллю інтерактивним комп'ютерним навчальним програмам, а його функція полягає в організації, регулюванні й управлінні навчальним процесом. Саме тому, розробляючи дистанційний курс, потрібно робити опору на самостійну роботу іноземних студентів зі заздалегідь підготовленим і переданим в їхнє розпорядження планом-графіком виконання програми курсу й електронними навчальними матеріалами. Електронний курс в дистанційному навчанні має бути орієнтований на здатність іноземного студента самостійно організувати свій навчальний процес і свідомо ставитися до виконання поставлених завдань. У процесі навчання викладач керує ходом роботи студентів з наданим матеріалом,

проводить проміжний і підсумковий контроль й оцінює повноту засвоєння інформації, консультує студентів, якщо виникає така необхідність;

4) можливість для іноземного студента обирати час і темп навчання. Організація навчання за дистанційними електронними курсами має таку особливість: студент може здобувати знання в зручний для нього час і обирати найзручніший для нього темп вивчення матеріалу й виконання практичних завдань. У сучасній формі стаціонарного навчання з його жорстким навчальним планом і розкладом занять це майже нерозв'язна проблема.

Підсумовуючи, зазначимо, що автори курсів дистанційного навчання української мови як іноземної повинні мати прагматичні й лінгвістичні цілі у плануванні завдань для взаємодії студент – студент. Комунікативні цілі повинні зосередитися на структурі й інтерпретації мовного значення, в той час як некомунікативні цілі – винятково на формі. Лінгвістичні завдання повинні пропонувати іноземним студентам можливості для розвитку мовної та комунікативної компетенції.

У лінгводидактиці інтернет-ресурси розширили можливості створення мовного середовища, надавши необмежений доступ до джерел оригінального мовлення. Інтернет-ресурси стали альтернативою звичайним підручникам і в навчанні чотирьох видів мовленнєвої діяльності відіграють визначальну роль на сучасному етапі розвитку методики викладання іноземної мови. Але для ефективного використання цих ресурсів необхідно мати платформу, куди можна завантажувати будь-які аудіо й відео, граматичні завдання та тести тощо [3, с. 79].

Однією з найсучасніших платформ підтримки дистанційної освіти в Україні є Moodle. Перш ніж збагатити свій навчально-методичний арсенал дистанційними курсами, викладач має знайти найефективніший і найзручніший засіб для їхнього створення. Ініціатором проекту Moodle у 1999 р. став австралійський доктор педагогічних наук Мартін Дугіамас. Він вважає, що навчання стає ефективним тільки тоді, коли студент у цьому процесі сам щось створює для інших [6].

Вивчаючи платформу Moodle, викладач поступово опановує зазначене програмне забезпечення та розуміє, чому саме ця платформа заслуговує на першочергове вивчення та опанування. Серед безперечних переваг Moodle необхідно зазначити:

- безкоштовне розповсюдження;
- інтенсивна програмна й технічна підтримка з боку світової спільноти;

- підтримка понад 40 мов;
- можливість користування різними системами управління базами даних;
- виключення можливості використання паролю третьою особою без дозволу;
- не потребує додаткового програмного забезпечення для роботи;
- зрозумілий інтерфейс і просте обслуговування, управління та використання;
- можливість створення різноманітних оформлень вебсайту або окремих дистанційних курсів;
- вбудований візуальний редактор із можливістю копіювання та вставки тексту з інших програм (Word).

Основний потенціал Moodle полягає в тому, що курси містять ресурси й активні елементи, серед яких найчастіше використовують форуми, глосарії, завдання, вікторини, опитування тощо. Головне завдання викладача, що створює дистанційний курс, полягає в поєднанні цих елементів у послідовності й групи, що допоможуть спрямувати користувачів правильним шляхом навчання. Таким чином, кожний активний елемент може ґрунтуватися на результатах попереднього. Moodle дає змогу викладачеві створювати все нові сценарії опанування знаннями, комбінуючи різні можливості платформи. Своєю чергою студентам надається більша гнучкість у виконанні завдань та їхнього контролю.

Виокремлюємо такі найпопулярніші інтернет-ресурси для вивчення іноземними студентами української мови [5, с. 111–112]:

– *Ukrainian lessons*. Сайт із безкоштовними подкастами (цифровий запис радіо- чи телепередачі, які можна завантажити з інтернету) й текстами (з останніх – «Великдень в Україні», «Мої нові захоплення», «Майстер-клас з писанкарства»);

– *Internet Polyglot*. На цьому ресурсі можна обрати мову, якою буде пояснено значення українських слів (серед них – арабська, китайська, французька, німецька, італійська й інші). Лексеми згруповано в тематичні блоки;

– *Hosgeldi.com* – словниковий тренажер. Ресурс містить різні блоки: «Слухай слова», «Вгадай слова», «Збери слово», «Збери фразу», «Вивчи сьогодні» (щоденно пропонують вивчити 10 нових слів). Можна створити власний словник;

– *W2mem.com* – українська мова. На цьому ресурсі іноземні студенти мають змогу укласти власний словник українських слів. Є можливість сформулювати словнички за темами. Запропоновано

виконати низку вправ із метою визначення рівня засвоєного матеріалу;

– **50Languages**. На сайті запропоновано чітко структуровані 100 уроків, які розділено за темами. Кожний урок містить аудіофайли, тексти яких озвучили носії української мови;

– На освітньому сайті «**Крок до України**» представлено матеріали для вивчення української мови й культури. Онлайн-ресурс можна використовувати для розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності: говоріння, писання, читання, слухання;

– **Електронні словники**: ВЕСУМ, ГОРОХ, СУМ, Словник синонімів, у яких можна ознайомитися зі значеннями слів, граматичними формами, вживаннями фразеологічних зворотів тощо;

– **Корпус української мови**. Цей ресурс дає змогу ознайомитися з реалізацією українських лексем у конкретних контекстах, дізнатися особливості їхнього функціонування. Матеріали корпусу стануть у пригоді викладачеві на різних етапах, а вміння працювати із цим ресурсом допоможе студентам ширше ознайомитися з лексикою та специфікою мови.

Це далеко не повний перелік усіх Інтернет-ресурсів, які можна використовувати під час викладання української мовної як іноземної. Крім того, у віртуальному мовному середовищі навчання

ті, хто навчається, мають можливість спілкуватися із носіями мови, яку вони вивчають, через електронну пошту, чати, телеконференції, засоби IP-телефонії (Skype, Viber, WhatsUp, Telegram), форуми, мережеві щоденники, соціальні сервіси Web 2.0 і мережі (Facebook, Instagram).

Висновки і пропозиції. Отже, ґрунтуючись на сучасних інформаційних технологіях, дистанційне навчання надає широкі можливості для оперативної передачі різного роду інформації на будь-які відстані, організації спільних проєктів, оперативного зворотного зв'язку, доступу до різних джерел інформації, запиту інформації з будь-якого питання, здійснення контролю. Важливою відмінною рисою дистанційного навчання є його гнучкість, можливість варіювати темп засвоєння навчального матеріалу й організувати роботу іноземних студентів в індивідуальному режимі, що особливо важливо під час роботи з дорослою аудиторією. Завдяки використанню дистанційного навчання іноземні студенти можуть зміцнити свої комунікативні здібності, ознайомитися з різними культурами й зміцнити свої необхідні навички, такі як слухання, мовлення, читання та письмо. Перспективи подальших нових наукових розвідок полягають у розробці різноманітних дистанційних курсів навчання української мови як іноземної.

Список літератури:

1. Вымятин В. М., Демкин В. П., Можяева Г. В. Дистанционное обучение истории: проблемы и перспективы. *Опыт компьютеризации исторического образования в странах СНГ* : сборник статей / под ред. В. Н. Сидорцова, Е. Н. Балыкиной. Минск : БГУ, 1999. С. 71–81.
2. Демкин В. П., Вымятин В. М., Нявро В. Ф. Дистанционное образование и его технологии. *Системные проблемы надежности тематического моделирования и информационных технологий* : материалы Международной научно-технической конференции и Российской школы молодых ученых и специалистов, г. Сочи. 15–24 сентября 1998 г. Сочи, 1998. С. 65–77.
3. Довгий І. М. Інструментальні засоби дистанційного вивчення мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної* : збірник наукових праць. 2007. Вип. 2. С. 77–80.
4. Дмитриева Е. И. Дидактические возможности компьютерных телекоммуникационных сетей для обучения иностранным языкам. *Иностранные языки в школе*. 1997. № 2. С. 22–27.
5. Зозуля І. Є., Стадній А. С. Використання онлайн-ресурсів та мобільних додатків у вивченні української мови як іноземної. *Міжнаціональна комунікація – полілог культур (актуальні питання навчання іноземців)* : збірник наукових праць / за загальною редакцією проф. Л. В. Рєви-Лєвшакєвої. Одеса : Одес.нац. ун-т ім. І. І. Мєчнєєвої, 2019. С. 110–113.
6. Колос К. Р. Система Moodle як засіб розвитку предметних компетентностей учителів інформатики в умовах дистанційної післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 «Інформаційно-комунікаційні технології освіти». Житомир, 2011. 238 с.

Zozulia I. Ye., Pozdran Yu. V., Slobodianiuk A. A. THE ROLE OF DISTANCE LEARNING OF UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN

The educational opportunities of distance learning which allows foreigners to acquire education in a flexible mode and to learn Ukrainian language while staying beyond the educational establishment and without keeping them from their main activity are analyzed. The integration issue of such type of foreign language learning in higher education institutions of Ukraine is considered. Attention is drawn to the problems

of creating a virtual language learning environment. The educational possibilities of Internet resources are examined on the example of learning Ukrainian language as a foreign. Conceptual regulations of person-oriented and activity approaches to distance learning are described. The basic requirements which should be observed in the process of methods development of distance learning course "Ukrainian language as a foreign" are analyzed. The didactic possibilities of new information technologies while learning a foreign language, Ukrainian in particular, are justified. It has been established that the advantage of distance learning resources lies in the fact that they can be supplemented and modified by a teacher if it is necessary, whereas printed publications, unlike electronic resources, cannot be amended during the training process. The main Internet resources that can help foreign students become proficient in Ukrainian language at a proper level, as well as facilitate comprehension of grammar, spelling, vocabulary and syntax of Ukrainian language are characterized. It has been proved that the use of distance learning system in teaching Ukrainian as a foreign language is a great breakthrough in teaching foreign students who are not able to attend classes for valid reasons and acquire knowledge in a traditional way. The article describes that the combination of pedagogical knowledge and modern technologies allows to realize a successful course of distance foreign language learning in higher education institutions.

Key words: *distance learning, virtual language learning environment, Ukrainian language as a foreign, Internet resources, foreign students.*